

NOVES APORTACIONS A LA TOPONÍMIA DE S'ALBUFERA

FRANCESC LILLO COLOMAR
Desembre 1993

Publicat a:
ANTONI MARTÍNEZ TABERNER, JOAN MAYOL SERRA (eds.): S'Albufera de Mallorca.
Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears, 4.
Editorial Moll, Palma, 1995

Pàgs. 19-39

PRESENTACIÓ

La idea d'ampliar el llistat de noms dels llocs de s'Albufera i evitar en part la seva probable pèrdua, va sorgir a mesura que, de la ma de gent experta, anava descobrint tros a tros el territori format per terres primes, canals, llisers i malecons. Un territori convertit en mite pels vells "buferrers" que fa cinquanta anys segaven bagatge, escuraven canals o plantaven goixos d'arròs pel prim de s'Albufera.

Molta d'aquesta gent fa trenta o quaranta anys que no ha tornat a trepitjar aquells paratges i encara que es mantenen vius els noms en la memòria de la gent major, la seva localització és sovint motiu de controvèrsia entre la gent "buferrera". Així ho demostren les animades discussions en els cafès, mentre realitzava entrevistes, perquè mentre algú mantenia que es Pouet d'en Ruca es troba en es Colombar Petit, altre ho situava dins es Patrimoni, o bé un altre discutia sobre el recorregut exacte del Canal Riego.

Així alguns dels noms que avui són encara ben coneguts ha resultat impossible localitzar-los sobre el terreny, i per tant situar-los sobre el mapa.

Per a mi, com per a molta de la gent que va viure i treballar a s'Albufera el coneixement dels noms i de la seva situació eren una qüestió de vital importància per diversos motius, però sobretot perquè en un espai tan singular com aquell és imprescindible el domini de la toponímia si es vol conèixer i entendre el funcionament de l'espai natural en el seu conjunt.

Avui, aquests coneixements poden servir a científics i gestors del Parc Natural per a saber si tal o qual sífó aportarà aigua massa dolça en un espai dominat per espècies halòfiles, o si dos o tres dits d'aigua "bona" damunt es prim pel mes de març farà que rebentin les trompes del canyet i de les junces, que atreuran moltes anàtides. Temps enrera servia per saber els millors llocs de "pastura" de la caça gran o per afavorir la conducció de les anguiles a les parances, etc.

Aquest recull i descripció topogràfica de topònims és tan sols una aportació al " Mapa Toponímic i de Vegetació de s'Albufera ", de Miquel Angel March Cerdà (1985) i ha estat elaborat en base a prop d'un centenar d'hores d'entrevistes, fetes no tant pel recull dels noms, com per sentir contar la fabulosa història de les transformacions d'aquest espai natural, i sobretot en base a potejar s'Albufera en tots els seus racons, durant cinc anys de total dedicació a conèixer-la.

Amb la idea de fer un recull toponímic el més global possible, he considerat interessant fer un petit repàs històric, partint del testimoni que ens deixà Geroni de Berard, no gaire abundant en noms però de descripcions molt detallades i interessants de cadascun d'ells, per seguir amb el fabulós mapa de l'Enginyer Antonio López, elaborat l'any 1856. També he trobat interessant aportar aquí un mapa inèdit presumiblement elaborat per l'Enginyer Enric Waring en nom de la Majorca Land Company. Es pot veure així la radical transformació que va experimentar també la toponímia i l'empremta que deixaren els promotors dels distints intents de dessecació, així com la seva re-ubicació a vegades i/o la desaparició en la major part dels casos.

Per acabar aquest repàs de reculls toponímics històrics és imprescindible aturar-nos als primers anys d'aquest segle i a la revista Sa Marjal on escrivia el que fou home de confiança d'en Bateman, un pobler anomenat Antoni Serra "Corró", compilador de noms d'animals i de llocs i cronista de l'epopeia dels anglesos.

El Mapa Toponímic que aquí es presenta és un recull de noms tradicionals actuals, és a dir que s'han deixat molts de noms que, lligats quasi exclusivament a la indústria turística o a l'energètica s'estan imposant i surten ja als mapes nous. Lluny d'ignorar aquesta realitat, el que intentam aquí és que al menys no es perdin els noms que actualment encara s'utilitzen, especialment per part de la gent major de 50 anys.

Així mateix hi ha alguns noms que no ha estat possible situar sobre el mapa al no poder assegurar la seva ubicació exacte, i també alguns que ja no serà possible situar mai més; de tots ells en faig una petita descripció.

S'adjunta així mateix un petit recull il·lustratiu de la riquesa del lèxic utilitzat per la gent "buferrera" a l'hora de donar nom també a animals i plantes.

LA TOPONÍMIA HISTÒRICA

Pel present treball he considerat que els autors abans mencionats saberen valorar la importància dels noms que ells recolliren, i tots a la seva manera, ens deixaren a nosaltres un importantíssim legat i en el seu temps suposaren descobrir un món, els de les "aigües fèrides i estancades", que fins al s.XVIII era quasi bé desconegut llevat de la comarca de Muro, Sa Pobla i Alcúdia.

GERONI DE BERARD. (Palma 1742-1795). Aquest erudit i militar ens va deixar un valuós legat en el seu treball " Viaje a las Villas de Mallorca " (2), a l'any 1789. En l'edició que de la seva obra va fer l'Ajuntament de Palma no apareix el plànol iconogràfic al qual fa referència en varies ocasions per descriure ses marjals i s'Albufera, i sembla ser que només s'en conserven deu de tots els que va aixecar.

Tot i lamentar aquesta irreparable pèrdua, pel comentari que fa Berard d'aquest plànol, dedueixo que no devia ser dels millors i més detallats que va fer : "... las tierras que voy a demostrar sobre el siguiente plano, aunque formado sin escala ni justa proporción, por no permitir lo enfermizo de sus vapores el entretenerse allí por curiosidad..."

El que ens queda per tant és la descripció dels noms més importants dels canals, amb descripció detallada dels que abocaven dins s'Estany des Ponts, així com de les finques que comprenien un tros de zona humida, o bé de les marjals usurpades als estanys a la part de Muro i Sa Pobla.

RELACIÓ DELS TOPÒNIMS QUE DESCRIU BERARD A LA SEVA OBRA.

De "Alcúdia, ciudad fidelísima", pàgs.89 a 107.

PLA DES PINAR	LLEVADOR	RIMETE
SIQUIA NOVA	PRIMA	MAGRANER
MALFANER	TORRE	FORA
PORTALOT		

Llevat del Pla des Pinar els altres noms corresponien a les nou síquies que regulaven la sortida de les aigües cap a la mar a través de s'Estany des Ponts, única sortida fins a l'any 1851, en que una gran plena va rompre la barra dunar a l'altura del que avui és el Pont des Anglesos.

De "Tierras llamadas las Marjals", pàgs.114 a 116.

ESTANY MAJOR	AMAR(R)ADOR	PAS DE LA CREU
ESTANY D'ABAIX	SIQUIA DEL BUXILLAR O DE SANTA ANNA	
SON SANT JOAN	SON SERRA	SON MARTI
ES BRAÇ	SON SANT MARTI	ESTANY DES REPLANS
ESTANY LLARG	FONT DES PORCS	LES VIVES

EL MAPA DE L'ENGINYER ANTONIO LÓPEZ.

Fins el 1847 s'Albufera s'havia mantingut gairebé intacte i tan sols era coneguda pels "bufers" d'Alcúdia, sa Pobla i Muro que hi pasturaven bestiar, conraven les primeres veles robades al canyet, o hi pescaven i caçaven de furtius o pels senyors. Però feia anys ja que des de les corporacions locals i institucions com la Societat d'Amics del País, es reclamava la seva dessecació per acabar amb les tercianes i fer productives aquelles fèrtils terres, tot això emmarcat dins l'esperit de la Il·lustració, que tardana, ens arribava aquí en projectes de dessecació de zones humides.

L'èxit en la dessecació del Prat de Sant Jordi l'estiu de 1846 sens dubta va donar nou coratge als que volien exactament el mateix per s'Albufera.

El 21 de Novembre de 1847 l'enginyer Lopez com a encarregat del Servei d'Obres Públiques a Balears emet un informe amb una descripció de s'Albufera i explica els beneficis que se n'obtenrien de la seva dessecació i preveu un termini de quatre anys per a realitzar-la.

El 19 de Novembre de 1851 es dicta una ordre en la qual es declara la necessitat de dessecar s'Albufera per motius d'utilitat pública, amb dret a l'expropiació si és necessari.

El 25 de gener de 1852 s'encarrega l'estudi a l'enginyer Lopez i el 25 d'Agost de 1853, realitza i envia, a més dels plànols una memòria descriptiva del projecte complet de dessecació. Calcula 2.397 Hes. de superfícies útils i 4.000.000 de reials el pressupost de les obres.

El projecte d'en Lopez va ser aprovat l'1 d'Octubre de 1856 i a partir d'aquí començaren les concessions a distintes empreses per provar d'investir les grans obres i va aconseguir obrir uns quants canals importants, per fer més fluida la circulació de les aigües - que encara conserven el seu traçat i funció -, però fracassaren repetidament en l'intent de dessecació.

El 20 de març de 1863 es va atorgar una cessió a favor de John Frederic Bateman i Guillermo Hope. Ells serien els que definitivament i amb substancials modificacions del projecte d'en Lopez, però seguint la seva idea, dugueren a terme les obres de dessecació, donant-les per concloses el 19 de març de 1871.

Aquest mapa és el primer document amb rigor científic que tenim de s'Albufera i se tracta d'un treball minuciós, a escala 1/10.000 on figuren els noms de llissers, estanys, síquies, siquions, camins des de sa Pobla i Muro fins a Alcúdia, on venen detallades totes les veles de les marjals de Muro i sa Pobla, el tipus de sòl dels llissers, profunditat de les aigües, etc.

Primerament faré una relació dels noms que figuren en el mapa, els quals no he sentit en boca de cap persona o no he vist en documents posteriors a la dessecació. Aquests noms desaparegueren molt probablement a causa de la modificació morfològica de la pròpia Albufera amb les obres de dessecació; també potser el temps els ha esborrat de la memòria popular.

TAMARELLS DEL REI
SA RACÓ (Lliser)
CAN MIL REI (Lliser)
CAN MOLINAS (Lliser)
ESTANY DE SES PUNTES
BASSALONS PETIT (Lliser)
BASSALONS BLAUS (Lliser)
S'ESFONDRAT (Lliser)
CAN MORAGUES
PUNTA D'AMARADORS
PRATS DE LA CAMBRA
PLA DEL MIT
LLISER DEL MARQUÈS

<http://www.mallorcaweb.net/salbufera/>

SA PUNTA DE S'AMPOLLETA
CANYAR DETS UGRONS
BASSAL D'ENMIG
SÍQUIA DE CAN LLOP
ESTANY MAJOR O GRAN
PRAT DE SA FONT
CAN FUMELA
S'ILLOTET
CAMI DE LA PUNTA
CAN CUC
CAN CALÇONS PETIT
LA FIGUERA (Lliser)
CAS POBLER (Lliser)
PRATS DE SON SANT MARTI
SÍQUIA DE LLEVADORS
SÍQUIA DE LA TORRE
CARRERA D'EN BERNADI
CAMI DE CAN CUC
CAMBRES DE SON FORNARI
CORRALET
ESTANY D'ABAIX
PRAT DE MURO
SÍQUIA NOVA
SÍQUIA DES PORTALOT
SÍQUIA DE LES ESCLUSES
SÍQUIA DES MOLÍ
SÍQUIA D'EN PRIM
SÍQUIA D'EN RAMOTA
EL (LA) CAMBRA DE SES ROTES
SÍQUIA DE SA FONT SALADA
PONTON SALADO
ESTANYS DE PEJELLIPAS
ARENAL D'EN NOCERA

Noms de trossos de marjal o síquies que han sofert algunes modificacions, però conserven el topònim genèric originari i fan referència als llocs coneguts tal com s'assenyala a la dreta.

XOT (Situat sobre el mapa en el lloc on ara hi ha la Caseta des Xot.)
CORRALOT (es Corralots)
ROCA (sa Roca)
CAN CLARET (Son Claret)
PRAT DEL COLOMBAR (es Colombar)
PRAT DE SON SENYOR (Son Senyor)
PRAT DE SON VIVOT (Son Vivot)
PRAT DES TANCADET (es Tancadet)
PRAT DETS ULLALETES (es Ullalets)
FONTS DE MURO (També coneguda com a Font d'en Dolç o com a Font de Son Sant Joan)
SÍQUIA DE SON SIURANA (sa Siurana)
SÍQUIA DETS ULLALETES
CA NA BASSERA
ORIOLET
CAN RAFALINO
BINIATRIA
ES COLOMBAR
PUIG DE BINIATRIA
PLA DES PINAR

TOPÒNIMS RECOLLITS ENTRE FINALS DEL S.XIX I PRINCIPIS DEL XX PER PERE ANTONI SERRA "CORRÓ" I PUBLICATS A DISTINTS ARTICLES DE LA REVISTA "SA MARJAL" DE SA POBLA.

Pere Antoni Serra, "Corró", va ser tal vegada el pobler que més relació va tenir amb els anglesos i va actuar com encarregat "Majordom de s'Albufera" i representant a Mallorca d'en John F. Bateman i del seu fill, Lee La Trobe Bateman, fins que aquest va vendre s'Albufera a Joaquim Gual de Torrella.

En "Corró" escrivia a principis de segle a la revista Sa Marjal (SERRA 1910-1927) unes cròniques que anomenava " Datos de S'Albufera ", unes vegades eren petites històries del prat o lloances de l'obra que havien realitzat els anglesos ; d'altres eren una relació exhaustiva de noms de síquies, canals, camins, etc. amb una explicació detallada de les seves característiques.

L'Amo en Rafel Gener, que és el "buferrer" de més edat que queda a la comarca, encara recorda al vell "Corró" quan els horabaixes voltava amb un cabriolet per tota s'Albufera. Sens dubta va ser un gran coneixedor de s'Albufera i ens va deixar una valuosa informació en fets històrics i sobretot en documentació toponímica.

DescriurÉ aquí només els noms que avui no coneixem de la forma com les va descriure l'amo en "Corró", pot ser perquè la síquia, el sífó o el camí als quals fan referència han desaparegut, o bé s'han transformat o traslladat; si tenen encara una ubicació coneguda ho assenyalaré al costat; els altres noms ja estan recollits en el mapa d'en López o en altres escrits.

NOMS DE CAMINS

es Malecó (Carretera d'Enmig)
Caminal de sa Bufera
Camí des Senyal (Camí des Senyals)

NOMS DE CANALS

Canal de Can Vauma
Canal des Patrimoni o de ses Mosqueres
Canal des Pinar
Canal d'en Conrado
en Primer
ses Esperances
es Portalot
Canal de s'Ullastre

NOMS DE PRATS

Estany Major
s'Après
Tancat Gran
Estany de baix
Pas de Sa Creu
ses Estidores
es Fexets
Can Provitxo
sa Cambra
es Secorradet
sa Figuera
Turó d'en Florit
Son Claret Gran

Son Claret Petit
Son Morei
S'Ullastrar

SÍQUIES

Síquia des Tancat Gran
Síquia de Son Mieres
Síquia de ses Estidores
Síquia de Son March
Síquia d'en Corró
Síquia de Son Claret
Síquia de Son Monget

CARRERES

"Així s'anomenaven les síquies per ahont porían passar els barquets. Hey havia les sigüents" :

Carrera de sa Punta des Vent
Canal del Rei
Carrera des Canyar des Ugrons
Carrera de sa Roca
Carrera des Pas de sa Creu
Carrera des Secorradet
Carrera de s'Estany de baix
Carrera d'en Conrado
Carrera de sa Cambra

ALTRES NOMS

Pont de ses Comportes o de ses Casetes (Pont des Anglesos)
Caseta d'en Maroto
s'Amarador Gran
sa Bufera Gran
es Pi de sa Campana
sa Pastura
Canal de sa Senyora (Síquia de sa Senyora)
Canal de s'Amarador o d'en Moix (Canal d'en Moix)

TOPONÍMIA DE S'ALBUFERA RECOLLIDA ENTRE 1986 I 1990.

La recollida de noms i la seva localització sobre el mapa ha estat efectuada en base a les entrevistes mantingudes amb vells "bufersers", gent que fa molts d'anys va pescar, caçar, escurar canals, o segar bagatge dins el prim i que ha conservat amb gelosia dins la memòria aquesta fantàstica història fruit de la lluita constant de l'home per dominar i aprofitar al màxim el que donava s'Albufera.

Entre d'altres persones he d'anomenar a l'Amo en Rafel "Corró", a l'Amo en Rafel Gener i el seu fill l'Amo en Tomeu Gener, a l'Amo en Joan Moranta, l'Amo en Joan Pau, en Martí "Goris", l'Amo en Guillem "Curro", l'Amo en Tòfol "Escolà", en Pere "Llecó", en Jaume "Fesolet", i sobretot el millor amic de les terres primes, el que em va presentar a tota la gent anterior i a molta més, l'Amo en Llorenç "Lloret".

Els noms a s'Albufera son molts i molt diversos i han servit des de temps immemorial per destriar bé el lloc on se trobava un segador o caçador quan estava dins aquella mar de canyet o

recorria un canal d'aquells canals sense fi. Es fàcil perdre's dins aquella verdor i quan el canyet o la sesquera que t'enrevolta passen els tres metres, ja no veus el Tomir ni el Puig de Son Fè.

Emperò, fa cent o cent cinquanta anys s'Albufera era realment inhòspita i molt més gran que no ara; no hi havia camins ni malecons i els estanys dominaven el paisatge. Per aquells paranys només s'hi ficaven els bovers, els segadors de bagatge i els pescadors d'anguiles. Els noms eren útils per saber les bones caceres, els punts on sortien els ullals, les bones susses i sobretot per no perdre's i saber sortir amb l'estormia carregada cap al fort sense errar el rumb.

Amb les primeres concessions d'obres de dessecació , els nous noms començaren a ser nombrosos i després de l'obra dels anglesos s'havia creat pràcticament una nova toponímia, encara que es respectaren alguns dels vells noms. Ara es tractava d'alguns centenars de quilòmetres de síquies, canals i camins que la memòria col·lectiva havia de guardar i ensenyar als més joves.

Son molts els noms que s'han mantingut els darrers cent anys, però la majoria d'aquests només les coneixen avui en dia un grapat de "bufers" de Muro, sa Pobla i Alcúdia. Molts d'altres, fins i tot per aquesta gent major, ja no existeixen. Per això s'han de preservar de l'oblit i situar sobre el mapa, perquè formen part importantíssima de s'Albufera i sense ells no sabríem ni la meitat del que ens amaga.

LLISTAT DE TOPÒNIMS

1 s'Oberta	68 es Rotlos Grans	133 Son Claret
2 Caseta des Milicians	69 es Rotlos	134 Camí de Son Claret
3 sa Bomba	70 Siquia de sa Figuera	135 Son Mieres
4 es Pi Gros	71 Lliser Gran/Lliser de ses Pardes	136 Camí de Son Mieres
5 sa Maquineta	72 Carrera d'en Revell	137 Son Carbonell
6 Caseta des Milicians	73 es Rotlos Petits	138 Camí de Son Carbonell
7 es Braç	74 Siquia Torta	139 Gorg des Torrent de Muro
8 es Comú	75 Siquiot d'en Felip	140 Torrent de Muro/
Torrent des Rafal Garcés
9 Canalet des Pins	76 Carretera de s'Arena	141 Son Amer
10 Canalet d'en Guixer	77 Siquia de s'Arena	142 Camí de Son Amer
11 ses Salines	78 es Corralot	143 Camí de Son Senyor
12 sa Font des Porcs	79 Pont d'Amarador	144 Son Senyor
13 Casetes des Capellans	80 Pla d'Amarador	145 Camí de Son Rotger
14 Can Bernadet	81 Amarador	146 Siquia de Son Rotger
15 Can Rius	82 Son Serra	147 Son Rotger
16 Son Bosc	83 Molí d'en Terrassa	148 Camí de Son Poquet
17 s'Illot	84 Camí d'en Mates	149 Siquia de Son Poquet
18 Can Eixut	85 Can Pere Verdera	150 Son Poquet
19 Ca l'Amo en Tomeu Gener	86 Can Toni de ses Rates	151 Poll d'en Cotà
20 Canal d'en Pep	87 Can Toni Pelut	152 Camí de Son Fornari
21 Camí d'en Pep	88 Son Serra d'Amarador	153 Siquia d'en Pol·los
22 Casa de ses Punes	89 Molí d'en Perelló	154 Son Vivot
23 sa Ferreria	90 Molí d'en Joan Rotger	155 Son Ferratge
24 Siquia d'en Florit	91 Torrentera de Son Serra	156 Son Puig
25 ses Punes	92 Hort d'en Ceba	157 Camí de Son Puig
26 Siquia d'en Saragata	93 Siquia des Purgant	158 Pont Nou
27 Siquia de ses Punes	94 Canal d'en Palet	159 Camí Vell d'Artà/
Camí Vell de Pollença
28 Turó de ses Eres	95 Siquia des Canó	160 Son Blanc
29 ses Eres	96 Canal d'en Moix	161 Camí Nou
30 Canal de s'Ullastrar	97 Pont d'en Corem	162 Camí de Son Palou
31 Caseta d'en Govern	98 Lliser de sa Ferradura	163 Son Palou
32 Canalet d'en Ramions	99 Siquia d'en Moix/
Siquia de sa Cambra	164 Torrent de Sant Miquel
33 Turó des Ras	100 ses Motes	165 Caseta d'en Pelut
34 Siquia de s'Empedrat	101 Canal des Sol	166 Camí des Ullalets
35 sa Paperera/sa Fàbrica	102 Malecò des Canal des Sol	167 sa Siurana
36 sa Roca	103 Son Carbonell	168 Son Beco
37 Siquiade s'Aigua Bona des Ras	104 Lliser Llarg	169 Camí des Puig d'Avall
38 Camí d'en Pujol	105 Siquia d'en Manuel	170 Siquia Reial
39 es Ras	106 Caseta d'en Corraler	171 Camí que no Passa
40 Camí de ses Punes	107 Bassa des Molí	172 Camí de Can Pere Guida
41 Siquia de ses Tortugues	108 Caseta des Xot	173 Mota d'en Neca
42 Turó d'en Segura	109 Camí des Polls	174 Caseta des Marro
43 Siquia de s'Aigua Bona	110 Pas d'en Ribera	175 Can Panxa
44 Fita de s'Albufera	111 Pas des Siulet	176 Siquia des Ullalets
45 Bassa de s'Encant	112 Canalet des Siulet	177 Camí de ses Jonqueres Veres
46 Can Punxa	113 Siquia des Bisbe	178 Can Neca
47 Canal Riego	114 Siquia d'en Lluc	179 Caseta d'en Brou
48 Can Senaller	115 Pas d'en Neca	180 Racó de Son Puig
49 Prat de Son Serra	116 Pas d'en Polseres	181 Caseta des Barrigo
50 Carretera d'en Maroto	117 Pas d'en Nana	182 Caseta d'en Biscaia
51 Clot de Mosson Guillem	118 Pont de Son Carbonell	183 Pontarró d'en Figuera
52 Camí de Son Serra	119 Siquia d'en Polseres	184 Molí d'en Rapinya
53 sa Tanca	120 Can Polseres	185 Son Salat
54 Son Sant Martí	121 Caseta d'en Nana	186 Camí d'en Picolín
55 Cases de Son Sant Martí	122 Caseta d'en Neca	187 Molí d'en Campets
56 Cas Govern/Can Molines	123 Siquia d'en Neca	188 Son Fornari
57 Molí d'en Govern	124 es Infernets	189 Camí d'en Miró
58 Molí des Cero	125 Can Saliva	190 Caseta des Covoner
59 Corral des Bous de Son Serra	126 Siquia des Polls	191 Caseta des Ballador
60 Siquia des Viver	127 Caseta d'en Moret	192 Caseta d'en Curt
61 Siquia des Desaigo	128 Son Sant Joan	193 Can Clafetó
62 Siquia des Cero	129 Font de Son Sant Joan/
Font d'en Dolç	194 Caseta d'en Maceta
63 Canal d'en Maroto	130 Camí de Son Monget	195 Caseta d'en Corró
64 Canal d'en Molines	131 Son Monget	196 Can Macià de sa Ferreria
65 Camí d'en Molines	132 Molí d'en Porró	197 Motor de Can Quequet
66 es Rotlets		
67 Canal d'en Pujol		

198 Caseta d'en Camet
 199 Can Clafetó
 200 Caseta des Bugerró
 201 Camí des Forcadet
 202 Sifón de Can Cirer
 203 Vial d'en Matxet/
 Vial d'en Garrut
 204 Malecó de na Ventall
 205 Can Blau
 206 Camí de Cas Biscaí
 207 Siquia des Tancadet
 208 ses Jonqueres Veres
 209 Caseta d'en Xesc Porro
 210 Caseta des Gorrions
 11 es Tancadet
 12 Cas Biscaí
 13 es Puig d'Avall
 214 Carreró de s'Albufera
 215 Ca na Bassera
 216 Oriolet
 217 ses Mosqueres
 218 Cas Pover/Can Pol
 219 Can Mateu Sant
 220 Carretera d'Enmig
 221 s'Almacen
 222 Pont de Can Blau
 223 Caseta d'en Gener
 224 Pontarró de Son Senyor
 225 Siquia de Son Senyor
 226 Siquia de Son Amer
 227 Pontarró de Son Amer
 228 Can Marron
 229 Can Beia
 230 Can Morber
 231 Can Quequet
 232 Malecó d'en Quequet
 233 es Forcadet
 234 Comporta de sa Siquia de Son
 Senyor
 235 s'Esperó
 236 Punta des Vent
 237 es Patrimoni
 238 Canalet de Metro
 239 Canal Ferragut
 240 Canal Loco
 241 Pas d'en Franco
 242 Siquia de sa Senyora
 243 Siquia de s'Alambrada
 244 Siquia des Prim/
 Siquia des Conradis
 245 Can Rafelinos
 246 es Colombar
 247 Pouet d'en Rua
 248 Siquia d'Enmig des Colombar
 Petit
 249 Siquia Nova des Colombar Petit
 250 Siquia Nova des Colombar Gran
 251 Siquia d'Enmig des Colombar
 Gran
 252 es Colombar Gran
 253 Camí des Senyals
 254 es Colombar Petit
 255 es Tres Quartons
 256 Caseta de n'Antonio/
 Caseta des Caçadors
 257 es Murterar
 258 Biniatria
 259 Can Vauma
 260 Ca na Lloreta
 261 ses Canteres
 262 sa Quartera
 263 Ca na Beatriu
 264 Barrera de s'Alfals
 265 Siquia de s'Alfals
 266 Pont de sa Roca
 267 Pont de Santa Margalida
 268 Carretera d'en Capó
 269 Gran Canal
 270 Prat Tancat
 271 Canal d'Estella
 272 Canal d'en Mama/
 Siquia des Tamarells
 273 Estany d'en Mama
 274 Pont des Anglesos/
 Pont de s'Oberta
 275 ses Casetes
 276 Caseta des Pescadors
 277 s'Enfront
 278 sa Màquina Nova
 279 Cases de s'Albufera
 280 Estany des Ponts
 281 Can Banyà
 282 Can Boi
 283 Camí de sa Manegueta/
 Carreró de s'Albufera/
 Camí de Taraina
 284 sa Font Salada
 285 sa Bomba/
 sa Màquina Vella
 286 Pla des Pinar
 287 Pont Gros/
 Pont de ses Jonqueres Veres
 288 Malecó de sa Siurana
 289 Hotel Figuera
 290 Carrera des Torrent
 291 Camí de s'Empresa
 292 Es Ullalets
 293 Can Cirer
 294 Corral des Bous
 295 Canal d'Amarador
 296 Clot de Son Carbonell
 297 Uial d'en Garrut
 298 es Sifons
 299 Pontarró de ses Punes.

DESCRIPCIÓ DE TOPÒNIMS

Aquí es descriuen alguns dels topònims recollits sobre el mapa, amb especial referència a la seva ubicació i segons el cas, afegint algun comentari històric.

Síquia de s'Alambrada. Queda enmig des Colombar Gran i va del Malecò de sa Siurana al Canal d'en Ferragut. Aquesta síquia era la partió entre les pastures dels bous maleits i les rotes d'hortalisses i arrossars.

Carreró de s'Albufera. A sa Pobla el coneixen per aquest nom i al tros que arranca de darrera les cases de s'Albufera l'anomenen com a **Camí de sa Manegueta** o també per la gent d'Alcúdia com a **Camí de Taraina**. Antigament era l'única via possible per anar cap a la Badia d'Alcúdia fins que al S.XIX els anglesos feren la Carretera d'Enmig al desviar el curs del Torrent de Sant Miquel. A l'excel·lent mapa de l'Enginyer Lopez (1852) ve perfectament dibuixat com a "Camino de los Marjales". Arranca del Camí des Ullalets, conegut ara també per aquest nom, vorejant les terres primes per la falda des Puig d'Avall, cap al Puig de Son Fe, per baix de Ca na Bassera, Oriolet, per dins Biniatria cap a Can Vauma fins sortir a les Cases de s'Albufera (ara Restaurante Los Patos) i cap a sa Manegueta vorejant s'Estany des Ponts i s'Estany Major per sortir darrera el Santuari de Santa Anna, a Alcúdia.

Amarador. El nom fa referència a l'antic estany existent en aquell lloc, en el qual s'hi amarava tot el cànnyom que se produïa a s'Albufera i voltants.

Els seus límits són ara per la part del migjorn el Canal d'en Palet, pel ponent el Canal d'en Moix, pel nord s'esvaeix entre el prim, que és aquí molt flux, i pel llevat amb la Siquia i Carretera de s'Arena.

L'any 1991 es va procedir al dragat de gran part d'aquest terreny abolit, recuperant un nou espai d'aigües lliures.

Pla d'Amarador. Així es coneix el tros fort -la roca està a flor de terra-, que limita amb el Camí d'Amarador pel migjorn i amb el prim cap a s'Albufera.

Pont des Anglesos. També és conegut per algunes persones com el **Pont de s'Oberta**; en "Corró" l'any 1916 l'anomena Pont de ses Comportes.

Gran pont de cinc ulls, idèntic al Pont de sa Roca, situat a la sortida del Gran Canal cap a la mar, a s'Oberta. Quan feren la Carretera d'Alcúdia a Artà hi afegiren grans blocs de formigó,levant-li part de la seva fesomia.

Carretera de s'Arena. Camí vell ja pràcticament abolit que arrancava del Camí d'en Molines, a un centenar de metres del Pont d'Amarador i sortia en el Malecò d'en Felip -també extingit- aferrat al Canal des Sol. Amb motiu d'un incendi l'any 1988 trobarem un bon tros a la banda des Corralots. Aquest camí es podia travessar a peu, no en carro.

Síquia de s'Arena. Transcorria aferrada a la carretera descrita a dalt.

Molí d'en Campets. Es molí situat més a l'interior del prim, ben enmig de Son Fornari. Normalment sol estar tapat pel canyet. Només el "descobrim" arrel de l'incendi del setembre de 1990.

ses Casetes . Aquest nom recorda unes construccions per habitatge dels treballadors de "s'Empresa", que realitzaren els anglesos ran de la mar, a s'Oberta.

D'en "Corró" podem llegir el següent "...ses Casetas, axí anomenat perquè a ran d'ell (del Pont de ses Comportes) hey havia se poblacioneta composta de 18 cases : sa des carabinés encara es un resto."

es Colombars. Avui aquest nom fa referència a un dels trossos més grans de s'Albufera. Comprèn es Colombar Petit a la part del Canal Ferragut que limita amb es Murterar i es Colombar Gran a l'altra part del Ferragut.

Es tracta de les dues zones amb més nombre de llisers i estan conformades per un reticulat de canals perpendiculars que les creuen de cap a cap. Al ser una de les zones més inaccessibles de s'Albufera i amb grans llisers, constitueix el principal refugi per a la hivernada de les aus aquàtiques.

es Corralots. Tros gran del prim de s'Albufera, situat part damunt Amarador i el Canal d'en Moix. Era un lloc on abundaven els lliserols envoltats de motes de canyet. Era una zona de cria d'Ugrons d'Estiu.

Bassa de s'Encant. Estava situada darrera s'Illot en una zona rocosa i se mantenia amb aigua fins a finals de primavera en que es cobria completament de les flors blanques del *Ranunculus aquatilis*. Possiblement d'aquí li vengués el nom.

D'aquesta bassa només en queda el nom, i en el seu lloc hi ha avui un altra tipus de bassa, no gens encantadora. Amb la construcció de la depuradora de Muro no en deixaren el més mínim record.

s'Esperó. Punta molt pronunciada que fa el malecó del Torrent de Sant Miquel i el del Torrent de Muro en la seva unió a sa Punta des Vent amb la Siquia de Son Senyor, lloc on dona origen al Gran Canal.

Siquiot d'en Felip. Partia des Canal d'en Moix, ran des Canal des Sol i aferrat a aquest sortia a n'es Canal d'en Pujol

Hotel Figuera. Deu fer ja més de cinquanta anys que madò Varela hi tenia una caseta de fusta ran d'una figuera, a ses Casetes i la gent l'anomenava s'Hotel Figuera.

Per la Mare de Deu d'agost, al igual que a molt de pobles amb la mar a prop, a sa Pobla la gent anava a passar dos o tres dies devora la mar, amb una envelada o el carro per cobro i a s'Hotel Figuera la gent hi comprava les "grasioses", la pinya o el sífó.

Siquia de sa Figuera. Siquia abolida que sortia del Canal d'en Moix, a 150 m de la Siquia d'en Moix i transcorria paral·lela a aquesta fins que moria dins el Canal d'en Pujol. Passava ben enmig dels Rotlos Grans. L'Amo en Rafel Gener hi va conèixer encara una figuera, molt apreciada pels segadors de bagatge, ja que era l'únic lloc en tota aquella extensió on es podien aturar per berenar o dinar baix la seva ombra.

Cas Govern/Can Molines. A Muro se'ls coneix tant per un nom com per l'altre i son dues casetes construïdes dins es Canal Riego devora el Camí de Son Serra, aprofitant les bones parets del Canal.

es Infernets. Rotlo d'ullals situats al cap de la Siquia d'en Neca, dins Son Carbonell. Els "bufers" aixecaven la terra voltant els ullals i aconseguien mantenir el nivell de l'aigua i sembraven tota casta d'hortalisses.

Canal Loco. El seu nom possiblement es deu al fet de ser la única síquia mestre d'aquesta part de s'Albufera que recorre en sentit perpendicular a les altres. Aporta l'aigua a sa Siurana a l'altura de sa Punta des Vent. S'alimenta del xaragall que ve de dins Biniatria.

Lliser Llarg. Pràcticament desaparegut. Només amb ocasió de l'incendi del 1988 veiérem alguns trossos, que s'estenien en un tros molt llarg, aferrats a la Carretera d'en Marquet, a la part esquerra pujant cap a la Siquia des Polls.

Síquia d'en Lluc. Síquia desapareguda que es trobava al costat del Camí dels Polls i tenia la funció de purgant de les aigües (dolentes) de l'arròs que recollien els sifons que travessaven la Síquia dels Polls.

sa Màquina Nova. De les instal·lacions hidràuliques que s'aixecaren per a la dessecació, aquesta fou de les més grosses i va ser la darrera en acabar l'activitat.

L'edifici que albergava les bombes i instal·lacions va ser esbucat l'any 1987 per fer-hi un bloc d'apartaments. Es tractava d'un edifici de fàbrica semblant als que hi ha a sa Roca i hagués pogut ser un excel·lent museu i centre d'informació de s'Albufera.

Torrent de Sant Miquel. Es tracta del torrent que més cabdal aporta a s'Albufera, i especialment quan rebenten ses Fonts Ufanes de Gabellí. El seu curs natural fou modificat en els treballs de dessecació de la NEW MAJORCA LAND COMPANY, seguint el projecte de l'Enginyer Antonio López.

ses Mosqueres. Tros de s'Albufera que malgrat quedar separat per la Carretera sa Pobla-Port d'Alcúdia, forma part de la zona humida. Inexplicablement no va ser adquirit pel Govern Balear ni declarat Parc Natural, junt amb la major part de terres primes de l'espai protegit.

Les cases de la propietat es coneixen avui com a Cas Biscaí o Cas Bagot. Es tracta d'un tros gran de prim que comprèn una xarxa de síquies i canals que aporten l'aigua al Canal Ferragut.

ses Motes. Zona de llisers abolits situada dins Son Carbonell i que rep el nom per les masses impenetrables de canyet que s'hi fan.

Aquest redol de llisers era conegut pels buferers perquè albergava la colònia de cria d'Ugrons d'Estiu (*Ardea purpurea*), de la qual en treien sacs plens de polls.

Torrent de Muro. També conegut com a **Torrent des Rafal Garcés**, és el segon torrent en cabdal i conca hidrogràfica. El seu traçat original també fou modificat pels anglesos seguint el projecte d'en López.

Igual que el Torrent de Sant Miquel mor a la Punta des Vent on donen lloc al Gran Canal.

Pas d'en Nana. Es el primer pas que hi havia, travessant la Síquia dels Polls, quan venim del Pont de Son Carbonell.

El pas consistia senzillament en dues bigues i llivanyes o bovadilles enmig. Aquests passos eren molt importants per a la gent que conrava les veles de tota aquella part de la marjal murera, perquè a més del dret de pas podien treure pel Camí des Polls les collites d'arròs o hortalisses.

Síquia d'en Neca. Arranca dels Infernets i dona l'aigua a la Síquia dels Polls, on hi desemboca aferrada a la caseta den Neca. A la boca encara conserva les estaques de la Parança per les anguiles.

Pas d'en Neca. Agafa el nom de la caseta. Es el tercer que ens trobam venint del Pont de Son Carbonell i es troba a uns 80 m del Pas den Polseres.

Canal d'en Palet. Arranca del **Pont de sa Font** i seguint un traçat molt sinuós, a diferència de la pràctica totalitat de síquies i canals de s'Albufera, acaba en el Pont d'Amarador.

Aquest va ser un dels primers canals que se feren i agafa el nom de Sebastià Palet . Aquest es va quedar amb la transacció de l'adjudicació de les obres de dessecació que tenia Juan Maria de Villaverde, el 22-VIII-1859, però va abandonar també l'empresa a favor de Guillermo Partington i Jorge Higgin.

sa Paperera/sa Fàbrica. Es aquest un nom ben arrelat a la comarca perquè va ser font de treball per a molta gent. La Fàbrica de paper va ser instal·lada a l'any 1918 per Joaquím Gual i Gual, en Torrella. En un principi va mantenir l'activitat durant 10 anys.

La societat "La Papelera Española" va aconseguir que la família Gual de Torrella acceptàs un cànon per a mantenir tancada la Fàbrica durant els anys 1927 al 1929 : la productivitat de la petita paperera mallorquina era considerable i la seva competitivitat l'enfrontava a les grans companyies peninsulars, que a l'any 1927 pagaren 55.000 pessetes per tal que no produís.

El 5 de maig de 1929 va quedar constituïda la companyia "Celulosas de la Albufera S.A.", que no va començar mai les activitats i que va quedar dissolta el 26 de juliol de 1937.

Finalment el maig de 1938 es va constituir la "Celulosa Hispànica S.A." que va funcionar fins el 1966 i va donar lloc de treball a una mitja de 50 treballadors/es.

Avui només queda algun vestigi de tot allò ja que la nau principal i les majestuoses xemeneies han estat esbucades.

es Patrimoni. Tros gran de s'Albufera situat al seu extrem cap al ponent, devora Can Blau, limitant amb el Malecò de sa Siurana, amb el Canal Loco i amb ses Mosqueres.

El seu nom és l'únic testimoni que queda del que un temps fou el Patrimoni Reial, que abarcava gran part de s'Albufera. Aquest tros del prim segurament va ser expropiat automàticament amb les obres de dessecació i passà a mans d'en Bateman.

La part de Patrimoni Reial que no va ser afectat per la dessecació va seguir un camí molt distint i va passar a ser propietat de petits marjalers que, des de temps immemorials, havien convertit en veles de conreu els antics estanys més pròxims a Muro i Sa Pobla. Sobre els litigis dels jurats d'aquests dos pobles per a recuperar les terres usurpades per la Corona existeix abundant literatura i documentació.

Pla des Pinar .Extensió gran de pinar que arribava fins Alcúdia i que quedava separat de s'Albufera i de Son Sant Martí per la desembocadura de l'Estany des Ponts a la mar. Avui en dia hotels i apartaments substitueixen als pins i ginebrons que un temps cobrien les dunes i besaven la mar.

Nom molt poc conegut i que només recorden alguns vells.

Síquia d'en Pol·los. Síquia que ve de dins Son Vivot i dona l'aigua a la Síquia de Son Senyor, dins Son Salat. Es una síquia mestre d'aquest tros de marjal poblera.

Pas d'en Polseres. Es troba a un centenar de metres del Pas d'en Nana. Conserva encara les bigues.

ses Puntes. Tros gran de s'Albufera que confrontava antigament per la part de la mar amb els pinars de Son Sant Martí i ara ho fa amb la carretera Alcúdia-Artà; amb el Canal de s'Ullastrar pel nord, amb es Ras pel ponent i amb s'Illot pel migjorn.

Tots els documents antics mencionen els pinars de ses Puntes, que en el mapa de l'Enginyer López apareixen com a molt grans; per tant probablement devia incloure el que ara és s'Illot i Son Bosc, fins a lo que també avui anomenam Son Sant Martí.

Avui, malgrat dominar el prim i la vegetació palustre, conserva esponerosos pins que creixen sobre les dunes fòssils, formant petites illetes de gran bellesa paisagística i riquesa ecològica.

Síquia des Purgant. Amb aquest nom es coneixen un bon nombre de siquions sobretot associats a zones d'antic conreu d'arròs, ja que per aquests sortia l'aigua de dins les veles d'arròs un cop aquestes havien regat. També associades a l'arrossar son nombrosos els noms de Síquia de s'Aigo Bona, que feien referència als d'entrada a les veles de l'aigua de regar.

La que figura en el Mapa, al costat del Canal d'en Palet l'hem recollida amb el seu nom perquè és ben coneguda pels propietaris de les veles que confronten amb la finca de s'Albufera, Per tractar-se del límit de les seves propietats amb les del Parc Natural. Altra temps aquests terrenys foren objecte de litigis.

Malecó d'en Quequet. Malecó del Torrent de Muro. Arranca del Pont de Son Carbonell cap a sa Punta des Vent, a ma esquerra, on mor junt amb el Torrent. És el límit des Forcadet per la banda de migjorn. Pren el nom de les veles de Can Quequet que estan devora el camí des Forcadet.

Carrera d'en Revell. Partia des siquiot que hi ha ran des Camí d'en Molines, travessa tots es Rotlos, i desembocava dins es Siquiot d'en Felip. Estava entre la Carretera de s'Arena i el Canal d'en Pujol. Segons l'amo en Rafel Corró pot ser que l'hagués feta l'amo en Pep Revell.

Pas d'en Ribera. Es un dels passos o pontarrons que travessen la Síquia des Polls . Per ells els buferers que conraven les veles de dalt tenien dret de pas per poder treure els productes i tragar-los amb bístia o camió a través del Camí des Polls. Es el primer que trobam quan passam la Caseta des Xot venint de la Font de Son Santjoan.

Canal Riego. Així s'anomena i se coneix per tota la comarca aquest canal de rec de construcció sòlida i gran cabdal, feta en la seva totalitat d'obra, el qual compta encara amb nombrosos sifons subterranis i alguns centenars de metres en bon estat de conservació. Aquest canal transportava l'aigua de la Font de Son Sant Joan cap als distints cultius que s'estenien pels estanys eixuts i que en tot un prodigi d'enginyeria civil aconseguia travessar tota s'Albufera transportant l'aigua només per gravetat. De la seva longitud ens dona una bona idea en "Corró" a un dels seus articles " Es Canal Riego, qu'enrevolta casi tota s'Albufera, té 72.000 metres, o sian 72 quilómetros, més de catorze llogos de llargaria..."

A molts de trossos ha desaparegut, enterrat o demolit, però a certs indrets com és el cas del tram paral·lel al Camí de ses Puntetes o al Camí des Senyals, es conserva bé.

sa Roca : Centre neuràlgic de s'Albufera d'ençà que els Anglesos hi instal·laren la màquina de vapor més potent per eixugar s'Albufera. Es tracta del "fort" situat més al centre de tota la zona humida i per tant en l'empresa de dessecació va jugar un paper fonamental. També hi contribuï el fet de fer passar el Gran Canal i es Canal des Sol just aferrat a sa Roca, tallat a esquadra a certs indrets.

Malgrat tot, el centre administratiu, magatzems i cases dels senyors estigueren sempre a les Cases de s'Albufera, aferrades a Ca na Beatriu.

Amb la construcció el 1917 de la Fàbrica de paper per part d'en Torrella, va passar a concentrar vivendes, oficines i tallers fins l'any 1966 en que va haver de tancar per quiebra.

Amb motiu de la seva compra per part del Govern Balear i de la declaració del Parc Natural passà a concentrar les oficines i centre de visitants del Parc, la vivenda del Guarda i les dependències de treballadors/es.

es Rotlets. Tros del prim d'unes 35 quarterades que es troba a baix des Corralots, entre la Síquia d'en Manuel i el Camí d'en Molines.

Pouet d'en Rua. Aquest pouet d'aigua dolça es troba dins el Colombar Petit, a s'en endret des Murterar sobre una alçada del terreny envoltat de llisers i canals. Donava aigua bona als que conraven aquelles terres primes.

sa Font Salada. Redol d'ullals molt conegut antigament, situat darrera la Caseta d'en Parra. Era un redol com una era grossa i l'aigua anava per una síquia cap a l'Estany des Ponts. La rebliren de cendres de la central de GESA.

Camí des Senyals. Es el camí que separa es Colombars des Cibollar i transcorre aferrat al Canal Riego per la dreta.

El nom el rep d'una comporta que hi havia a s'enfront, que dirigia l'aigua cap a Can Blau o cap a sa Manegueta, " sa comporta era manejada per un home que estava a una garita feta just damunt es Canal Riego; tenia dos colors, blanc i vermell i segons es col·locàs mostrava un color o un altre".

"Normalment es regava els matins de vuit a dues cap a Can Blau i es cap vespre cap a sa banda d'Alcúdia. Això se feia durant tot l'any ja que hi havia gent que tenia cànnyom, arròs, moniatos, carabasses..."

Síquia de sa Senyora. Síquia mestre que voreja els Colombars i que té un recorregut d'uns 2'9 Kms. Primerament transcorre paral·lela al Canal Loco, gira per seguir aferrada al Malecò de sa Siurana i en arribar al Camí des Senyals torna a girar per tornar-hi recórrer aferrada fins que desembocar al Canal Ferragut.

Corral des Bous de Son Serra. Està situada al cap d'amunt del Prat de Son Serra. Altra temps hi vivia un jurat. Segon alguns informants va ser el primer lloc on es va instal·lar en Bateman quan va començar els treballs de dessecació.

Canalet des Siulet. Entrada d'aigua bona per regar l'arròs que partia de la Síquia des Polls i arribava fins el tercer taulell. Travessava el camí dels Polls a través d'un sifó.

Pas des Siulet. Pontarró del que només queden com a testimoni les columnes de marès, situat al costat del Canalet del mateix nom. Es troba a uns 180 m de la Carretera d'en Marquet en direcció a la Font de Son Sant Joan.

Malecò des Canal des Sol. Es troba a l'altra costat i separa el Torrent de Muro del Canal des Sol, fins a sa Punta des Vent, lloc de naixement del Gran Canal. A partir d'aquí és el que separa ambdós canals quasi fins a s'oberta, encara que a partir del Pont de Santa Margalida és mes conegut com es **Camí de sa Paperera o Camí de sa Roca.**

es Tancadet. Aquest tros de la marjal poblera està situat entre el Torrent de Sant Miquel i el Malecò de na Ventall que el separa de ses Mosqueres, i per la part de ponent limita amb els Ullalets i amb el Puig d'Avall.

Fou dels primers terrenys que en Bateman (el fill) va vendre a petits propietaris en torn a 1890 quan ja els problemes financers eren greus.

Síquia Torta. Sortia del Canal d'en Moix a 280 m de la Síquia d'en Moix, dins es Rotlos Petits. Anava paral·lela a aquesta uns 500 m, d'on es desviava amb un colzo pronunciat i sortia en es Canal d'en Pujol, a 120 m de la Síquia d'en Moix. L'amo en Rafel Gener ens va descobrir aquesta síquia i gràcies a les seves referències la trobarem, comprovant que en alguns trossos era fonda i que passava entre el Lliser de ses Pardes i un altra de més petit ja casi esvaït. L'any 1989 es començaren els treballs per la recuperació d'aquesta síquia, que permetrien la circulació de l'aigua del Lliser de ses Pardes.

Carrera des Torrent. Aquest nom feia referència fins a l'any 1988 al tros del Gran Canal que no estava abolit, el qual transcorria aferrat a la Carretera d'Enmig. Al dragar-se tot el Gran Canal i quedar en una gran làmina d'aigua el nom no s'utilitza i en el seu lloc s'ha recuperat el de Gran Canal que només s'utilitzava des del Pont de Santa Margalida fins a la mar.

Caseta des Xot. Minúscula caseta situada damunt l'antic Canal Riego, a l'altura del Pas d'en Ribera. Només té lloc per a guardar-hi les eines i era un bon arrecer en temps de pluja. El nom de Xot ja apareix en el mapa de l'Enginyer Antonio López.

TOPÒNIMS NO RECOLLITS AL MAPA

Per molt diversos motius hi ha una sèrie de noms que no he sabut o volgut situar sobre el mapa, bé perquè no en tenia la certesa absoluta en torn a la seva ubicació, bé perquè la seva implantació és dubtosa o senzillament perquè l'espai físic s'ha modificat tant que resulta impossible situar-los correctament.

Lliser de sa Sola. Així figura el nom d'aquest lliser que apareix a una de les entrevistes publicades al monogràfic de s'Albufera a la Revista Lluc (4).

No he trobat ningú que ens sabés donar referències ni l'he sentit espontàniament. De totes formes tant amb aquest com els altres ens queda molta feina per fer.

Lliser Rodó. Amb aquest nom es coneixia un dels llisers de dins ses Motes, el qual no hem sabut situar sobre el mapa per no comptar amb bones referències.

Camí des Canyom. Aquest nom recollit a dos informadors de Muro no l'he pogut recollir en cinc anys de ningú més. Segons ells era el nom que agafava el Malecò des Canal d'en Moix i el del Canal Loco i a través d'ell es transportava el canyom des d'Amarador a secar a Can Vauma.

s'Embarcadero. Conegut pels caçadors vells, estava situat en una vorera de l'Estany des Ponts, a s'enfront de la Font Salada, i era on es recollia a la gent amb els barquets, per dur-los al "puesto" els dies de tirada. El ciment i les cendres calentes de l'antiga central tèrmica esborraren qualsevol indicatiu de la seva existència.

sa Columna. Situada dins es Pla des Pinar, estava a uns 200 m. de la Màquina vella. hi havia una barrera i uns sestadors... "Estava situada entre s'Hotel Golf i Can Pujades..."

Aquesta era una de les fites importants de s'Albufera a la part d'Alcúdia, però no n'estam segurs de la seva ubicació.

Malecò de sa Comporta. Aquest era el malecò situat al final del Canal Ferragut en la seva unió amb l'Estany des Ponts. Va quedar reblit de cendres de la Central Tèrmica d'Alcúdia i ens ha estat impossible d'ubicar.

Clot des Genet. Ullal molt conegut pels pescadors de l'Estany des Ponts situat molt a prop del Malecò de sa Comporta; segons l'Amo en Tomeu Gener també va quedar reblit de cendres, però no ho he pogut comprovar i no sabem si encara existeix.

Arenal d'en Noceras. Així es recull a diversos mapes antics el nom de la platja aferrada al Comú, avui coneguda com a Platja de Muro. De moment ningú ens ho ha anomenat així.

Pont des Forcadet. L'any 1988 trobarem aquest pont de mitja volta i fàbrica semblat als que feren els anglesos, mig enterrat a un costat del malecò del Torrent de Sant Miquel.

Quasi ningú ens va saber donar referències i poca gent el coneix. Al estar situat en es Forcadet algú em va dir el nom de Pont des Forcadet, però sense massa convicció.

Caseta Doble. Aquesta caseta estava aferrada a la Síquia des Tamarells, però va ser demolida fa molts d'anys i no he pogut aclarir la seva ubicació.

Caseta de s'Aboix. No l'he sabuda ubicar; crec que estava per la zona baixa des Cibollar.

Sementers de sa Màquina Nova. Situats a la part baixa del Cibollar; Després dels dragats i construccions que s'hi han fet no els he sabut delimitar.

Síquia de sa Bassa. Fa referència a una síquia que anava de la Síquia d'en Manuel a la Bassa des Molí la qual no hem sabut ubicar.

Camp des Call. Dins Son Sant Martí; no l'hem sabut ubicar.

Gatamoix/Poble Nou. Aquest topònim si que és perfectament localitzable sobre qualsevol mapa, però no l'hem pogut situar per manca d'espai. Situada en el terme d'Alcúdia, aferrat al creuer que fan el camí que puja cap al Puig de Sant Martí des de la Carretera d'Alcúdia i el que ve de la Cova de Sant Martí. Per la seva especial relació amb la història de s'Albufera he considerat adient incloure-la en aquest apèndix.

En aquesta antiga alqueria del terme d'Alcúdia, els anglesos hi fundaren una de les colònies per habitatge de treballadors de s'Albufera. Amb el temps va canviar de nom i en memòria d'en Lee La Trobe Bateman, es va dir "Colònia de Sant Lluís".

El 1884 ja estava habitada, i el 1889, hi havia 23 cases, habitades cada una per dues famílies, una escola, una església i una casa vicaria. Els qui hi anaven a viure es lliuraven de comparèixer a quintes. Avui no queden més que el noms originaris, algunes parets mitjaneres dretes, algun portell i munts de pedres com a record. L'actual capelleta possiblement s'asseu damunt els fonaments de l'antiga, però destaca el mal gust i la "modernitat" de la construcció.

A més d'aquesta colònia els anglesos fundaren també sa Vileta i ses Casetes.

PETIT RECULL D'EXPRESSIONS I NOMS D'AUCELLS I PLANTES PRÒPIES DE LES TERRES PRIMES.

Amb aquesta petita relació de noms de coses i de fets que encara s'utilitzen a tota la comarca per anomenar plantes, aucells i feines pròpies o fenòmens naturals vull continuar la que va començar Pau Mateu Vives en el seu Cançoner de s'Albufera(5) per afegir en aquest treball de "recuperació de noms" els que són d'ús habitual entre la gent marjalera i "buferera".

Dels aucells:

Cap Blau: Anas platyrhynchos mascle.

Rossa: Anas platyrhynchos femella.

Cuer: Anas clypeata

Grisa Collerada: Anas acuta

Parda: Aythya nyroca

Polla de Ropit: Rallus aquaticus

Pigarda o Picarda: Porzana porzana.

Ugró Blau o d'Hivern: Ardea cinerea

Ugró Roig o Ros o d'Estiu: Ardea purpurea

Queca: Botaurus stellaris

Torito: Ixobrychus minutus

Quequí: "... tenen forma de garsa, solor ros, cames llargues, coll llarg, forma d'Ugró en classe petita." Per aquesta descripció i d'altres pensam que es tracta també de l'Ixobrychus minutus.

Farruell: Pluvialis squatarola

Cegall Ros: Gallinago gallinago

Cegall Sord: Lymnocyptes minimus

Moixeta: Circus aeruginosus

Burella: Anthus pratensis

Cel·lot: "... negre, amb el bec llarg, gros com un ugró d'estiu..." Pensam que es pot tractar del Plegadis falcinellus.

Corpatassa: Phalacrocorax carbo

Cegall Negre: " Com una guàtlera de gros i és blanc per davall i negre per damunt, té es bec curt"

De les plantes:

Coa de Mart: Chara probablement maxima .

Rèbola: Chara probablement vulgaris

Colassa: Enteromorpha intestinalis

Estrella o Paperines: Lemna minor et gibba (També es recull així a la Flora de Mallorca del P. Bonafè (6))

Orelles de Llebre: Potamogeton crispus

Sussorí: Aster squamatus

Corconia: Sonchus maritimus

Herbei de Fil: Potamogeton pectinatus

Arpelles: Picris echioides (També es recull així a la Flora de Mallorca del P. Bonafè)

Gatasses: Apium nodiflorum

Herba salada: Artrocneum fruticosum

Jonc Buid: Juncus subulatus

Jonquera: Juncus acutus

Jonquetó: Schoenus nigricans

Castes d'anguila segons l'època de l'any, forma i tamany:

Anguila borda o estiuenca: és groga per la panxa i s'agafa tot l'any.

<http://www.mallorcaweb.net/salbufera/>

Anguila correguda: és blanca o platejada per la panxa i "té es morro xato". Es l'anguila que surt a la mar per desovar aprofitant les rojades, o sigui les plenes dels torrents.

Cabot: Es la que s'agafa en acabar-se la correguda. Considerablement major que les altres, pot superar els 5 quilos de pes i "té es morro llargarut".

Pellasso: "Té es cap gros, es cos prim i sa coa ampla com un ventall".

Anguila de Llevat o de Llevada: Es la que s'agafa pel mes de maig i pastura a la llum del sol.

Naxi: Així s'anomena tota casta de peix en estat juvenil i en el cas de s'anguila fa referència al que coneixem com angula.

De les plenes dels torrents i de la mar, de les seques i de l'aigua:

Plena : normalment es coneix així la que fa referència a les torrentades que provoquen inundacions.

Plena de mar: molt conegudes també pels seus efectes catastròfics antigament en el conreu d'arròs. Una plena de mar grossa pot arribar més amunt de la Punta des Vent; la comporta de la Síquia de Son Senyor era de va i ve per evitar la intrusió d'aigua salabrosa cap als arrossars els dies de plena de mar, que coincideixen normalment amb baixes pressions.

Seca de mar: per efecte de les altes pressions es dona l'efecte contrari provocant baixades del nivell considerables.

Roig i Rojada: quan hi ha torrentada normalment l'aigua baixa roja i es coneix amb aquests noms. Quan el roig arriba a Can Blau s'escampa la notícia i és l'hora dels pescadors de cuc o cucada.

De la famosa Plena d'en Gelat de l'any 1852 en "Corró" ens diu "...y conten ets homos veys per cosa certa qu'es roig arribá fins a Ciutadella."

Aigo pollada: es diu de l'aigua quan comença a ser dolenta.

De la pesca:

Pesca d'encesa: aquesta s'efectuava damunt un barquet i s'agafaven les anguiles o el peix d'escata amb fitora. La barca duia davant un fester o més recentment un Petromatx, un home manjava la barca i un altra la fitora.

Parança: construcció sòlida de ferro dividida en compartiments que abarcava l'amplària del canal. Als dos extrems hi havia un compartiment tancat pels quatre costats amb una boquera a un d'ells. Els compartiments d'enmig tancaven el pas de l'anguila correguda.

Arqueta o Arquet: era una espècia de xarxa molt petita feta de llendera espessa, amb la malla molt petita. A cada cap duia una corda gruixada per poder-la rastrejar un home a cada part del canal.

Morenell de Potada: morenell gros que duia un ferro a la part inferior per poder arrossegar i una tela d'uns tres metres de llargària fent una bossa.

Altres noms:

<http://www.mallorcaweb.net/salbufera/>

Trespel : Els marjalers i buferers anomenen així al nivell de la capa freàtica, que com se sap és allà, sovint, molt alt.

Crossa: Perxa llarga i resistent que serveix per impulsar els barquets d'Albufera i a la vegada actua de timó. La llargària sol sobrepassar els 2'5 m. i la millor fusta és la d'Om.

Escurar: Es diu dels treballs de neteja de síquies i canals. A s'Albufera de cap a cap d'any hi havia una "brigada" d'escuradors que des dels malecons i molt sovint aficats dins el canal amb l'aigua al coll segaven amb faucelles de mànec llarg el canyet, la sesquera la rèbola i tota herba que hi creixia; aquest bagatge es recollia amb ganxos de mànecs també molt llargs i s'acaramullava damunt els malecons.

Fester: "Graellat de ferro portàtil, que fa concavitat per a portar teies enceses en la pesca nocturna,..." així descriu el DCVB de Mn. Alcover(7) el fester que s'emprava en la pesca a l'encesa abans d'aparèixer els Petromatch i que encara recorden alguns vells.

Bibliografia

- 1.MARCH CERDA, M.A. 1985. Mapa Toponímic i de Vegetació/ Revista Lluç n° 720,22-23.
- 2.BERARD,G. 1789 (1983) Viaje a las Villas de Mallorca. Ajuntament de Palma. Luis Ripoll Ed. Palma de Mallorca.
- 3.SERRA CORRO,P.A. (1910-1927) Datos de s'Albufera/ Revista Sa Marjal núms. 23,91,225 i 226. Sa Pobla.
- 4.MATEU VIVES,P. 1993. El Cançoner de l'Albufera.I Jornades de Cultura Popular a les Balears,89-99. Ed. Ajuntament de Muro;Universitat de les Illes Balears. Muro.
- 5.BONAFE,F. Flora de Mallorca.
- 6.ALCOVER,A.M^a. (1988) Diccionari Català,Valencià, Balear. Ed. Moll. Palma de Mallorca.